

KOMISJA
EUROPEJSKA

Bruksela, dnia 13.10.2016 r.
COM(2016) 657 final

**SPRAWOZDANIE KOMISJI DLA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY,
EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU
REGIONÓW**

**Realizacja strategii współpracy międzynarodowej w dziedzinie badań naukowych i
innowacji**

{SWD(2016) 329 final}

1. KONTEKST

Celem opublikowanej w 2012 r. strategii Unii Europejskiej w zakresie współpracy międzynarodowej na rzecz badań naukowych i innowacji¹ jest wspieranie dążenia UE do doskonałości na polu badań i innowacji, zwiększenie jej atrakcyjności i potencjału gospodarczo-przemysłowego, rozwiązywanie globalnych problemów społecznych oraz wspieranie realizacji europejskiej polityki zewnętrznej. Strategia stanowi nieodłączny element priorytetowego obszaru europejskiej polityki badań naukowych i innowacji, jakim jest „otwartość na świat”.

Cele te realizowane są na różne sposoby, w zależności od zaangażowanego we współpracę partnera zagranicznego na poziomie krajowym lub regionalnym. W przypadku krajów z obszaru EOG i EFTA oraz krajów objętych procesem rozszerzenia nacisk kładzie się na wspieranie integracji z europejską przestrzenią badawczą (EPB). Celem współpracy z krajami objętymi europejską polityką sąsiedztwa jest rozwój wspólnej przestrzeni wiedzy i innowacji, umożliwiającej współpracę w zakresie badań i innowacji, mobilność pracowników naukowych oraz budowanie potencjału. Dążeniem w odniesieniu do państw uprzemysłowionych oraz gospodarek wschodzących jest zwiększanie konkurencyjności, wspólne rozwiązywanie globalnych problemów oraz wyraźniej zaznaczona obecność w międzynarodowych łańcuchach wartości. Dla krajów rozwijających się najważniejsze jest promowanie ich zrównoważonego rozwoju oraz rozwiązywanie globalnych wyzwań społecznych. Obszary współpracy określa się w każdym przypadku z uwzględnieniem potencjału w zakresie badań i innowacji, możliwości dostępu do rynku, wkładu w osiąganie celów wyznaczanych na poziomie międzynarodowym oraz istniejących warunków ramowych badań i innowacji.

Strategia realizowana jest na sześciu zasadniczych płaszczyznach: (i) otwarcie projektu przewodniego Unii Europejskiej w zakresie badań naukowych i innowacji, tj. programu „Horyzont 2020”, dla badaczy i innowatorów z całego świata oraz wspieranie poszczególnych działań w obszarach priorytetowych dla współpracy z międzynarodowymi partnerami na poziomie krajowym i regionalnym; (ii) poprawa warunków ramowych, które kształtują współpracę międzynarodową; (iii) odgrywanie wiodącej roli na forach wielostronnych oraz współpraca z organizacjami międzynarodowymi; (iv) zacieśnienie partnerstwa z państwami członkowskimi; (v) wzmocnienie efektu synergii z politykami zewnętrznymi Unii Europejskiej; oraz (vi) szersza komunikacja i dokładniejsze monitorowanie.

Niniejszy dokument to już drugie dwuletnie sprawozdanie na temat wdrażania strategii, a jego struktura odzwierciedla założenia strategii. Wnioski z pierwszego sprawozdania² były następujące: współpraca międzynarodowa musi być wyraźniej zaznaczona w programowaniu strategicznym w ramach inicjatywy „Horyzont 2020” oraz w opracowywaniu programów prac; należy kontynuować prace nad usuwaniem przeszkód utrudniających współpracę; aby skuteczniej rozwiązywać globalne wyzwania, potrzebne jest globalne podejście; należy konsekwentnie skupić się na wzmacnianiu efektu synergii z państwami członkowskimi oraz z politykami zewnętrznymi UE; należy udoskonalić strategię komunikacyjną; monitorowanie skuteczności strategii powinno opierać się na wskaźnikach ilościowych. W niniejszym sprawozdaniu opisano działania podjęte w odpowiedzi na te wnioski w postaci konkretnych rezultatów, takich jak nowy mechanizm współfinansowania uruchomiony przez UE i Chiny w

¹ COM(2012) 497.

² COM(2014) 567.

celu wspierania projektów w zakresie badań i innowacji w strategicznych obszarach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania.

2. PRIORYTETY WSPÓŁPRACY

W ciągu ostatnich dwóch lat w planowaniu strategicznym na poziomie rządów krajowych oraz spółek dostrzec można było nowy zwrot w kierunku globalnej współpracy w zakresie badań naukowych i innowacji. Jednym z zasadniczych priorytetów Komisji Europejskiej jest wzmocnienie pozycji UE w wymiarze globalnym, a nieodłącznym atrybutem europejskiej polityki w dziedzinie nauki, badań i innowacji ma być otwartość na świat. Komisja chce wykorzystać mocne strony Unii Europejskiej w zakresie nauki i technologii, by dać jej wiodący głos w debatach toczonych w wymiarze globalnym, a także by angażować się w dyplomację naukową i zwiększyć globalną siłę oddziaływania Unii na tym polu. Istotą tego procesu jest posługiwanie się uniwersalnym językiem nauki, aby utrzymywać otwarte kanały komunikacyjne oraz dbać, by UE nadążała za tempem globalizacji dzięki zacieśnianiu współpracy międzynarodowej w zakresie badań naukowych i innowacji, umożliwiając tym samym rozwiązywanie globalnych wyzwań.

Wyzwania w obszarach takich jak: zdrowie, żywność, energia, woda, zmiany klimatyczne oraz gospodarka o obiegu zamkniętym mają zasięg globalny, a Komisja odgrywa wiodącą rolę w szeregu wielostronnych partnerstw badawczo-innowacyjnych, których celem jest jak najskuteczniejsze rozwiązywanie takich problemów. Komisja zdecydowanie zachęca do podejmowania współpracy międzynarodowej, która przyczynia się do tworzenia nowej wiedzy, poprawia jakość badań naukowych oraz podnosi konkurencyjność systemów badawczo-innowacyjnych³. Internacjonalizacja przekłada się przy tym na większą produktywność inwestycji badawczo-rozwojowych, jako że zaangażowane przedsiębiorstwa mają na międzynarodowych rynkach dostęp do szerszych zasobów wiedzy, mogą stanowić część nowych łańcuchów wartości oraz czerpać większe korzyści z dostępu do rozwijających się rynków poza UE.

Doświadczenie zdobyte przy wdrażaniu polityk koniecznych do budowy europejskiej przestrzeni badawczej wykorzystuje się do kształtowania dialogu i utrzymywania kontaktów na szczeblu międzynarodowym. Komisja może także dzięki niemu budować koncepcję „globalnej przestrzeni badawczej”, umożliwiającej naukowcom i innowatorom niezakłóconą współpracę ponad granicami i gwarantującej jak najswobodniejszy przepływ pracowników naukowych, wiedzy oraz technologii.

Komisja nieprzerwanie prowadzi regularny dialog na temat współpracy w dziedzinie nauki i technologii ze swoimi głównymi partnerami międzynarodowymi, a także dialog polityczny na wysokim szczeblu z ważniejszymi regionami świata. Rozmowy te wnoszą nieoceniony wkład w systematyczne odkrywanie możliwości współpracy, które – w połączeniu ze zróżnicowaniem poszczególnych krajów/regionów – sprzyjają skutecznemu ustalaniu priorytetów. Priorytety te znajdują swój wyraz w aktualizacjach wieloletnich planów działania w zakresie współpracy międzynarodowej z dwunastoma krajami i sześcioma regionami, jak to przedstawiono w załączonym dokumencie roboczym służb Komisji⁴.

³ Komisja Europejska: Science, Research and Innovation Performance of the EU 2016.

⁴ Bardziej szczegółowe plany działania można znaleźć na stronie internetowej: <http://ec.europa.eu/research/iscp>

3. WZMACNIANIE WYMIARU MIĘDZYNARODOWEGO PROGRAMU „HORYZONT 2020”

Aktualizacja planów działania w zakresie współpracy międzynarodowej przebiega w sposób zsynchronizowany z cyklem programowania strategicznego w ramach programu „Horyzont 2020”. W programach prac w ramach inicjatywy „Horyzont 2020” wyraźnie podkreśla się w związku z tym znaczenie tworzenia konsorcjów międzynarodowych. Zwiększyła się też liczba tematów uznanych za szczególnie istotne z punktu widzenia współpracy międzynarodowej: z 12 % tematów w siódmym programie ramowym do ponad 27 % w programach prac na lata 2014–2017.

Współpraca międzynarodowa jest w większości realizowana poprzez udział w projektach wdrażanych w programie „Horyzont 2020”, ale także poprzez wspólne zaproszenia do składania wniosków⁵ oraz wspólne projekty finansowane przez partnerów międzynarodowych w celu wymiany wiedzy i wykorzystania efektu synergii. Co więcej, wiele tematów poruszanych w programach prac to zagadnienia sprzyjające wdrażaniu wielostronnych inicjatyw programowych, tworzonych z myślą o rozwiązywaniu wyzwań społecznych przy zaangażowaniu Komisji Europejskiej oraz krajowych lub regionalnych agencji finansujących.

Pomimo większej liczby tematów podejmowanych w ramach współpracy międzynarodowej, wyniki osiągnięte podczas dwóch pierwszych lat wdrażania programu „Horyzont 2020” pokazują, że udział podmiotów zaangażowanych z niestowarzyszonych krajów partnerskich w umowach o udzielenie dotacji obejmujących działania oparte na współpracy spadł z 4,9 % w siódmym programie ramowym do niewiele ponad 2,4 % w ramach inicjatywy „Horyzont 2020”⁶. Tylko w 11,7 % umów o udzielenie dotacji w programie „Horyzont 2020” zaangażowany jest co najmniej jeden partner spoza państw członkowskich UE oraz państw stowarzyszonych w ramach inicjatywy „Horyzont 2020”. W siódmym programie ramowym było to 20,5 %. Wkład UE w podmioty spoza państw członkowskich i stowarzyszonych spadł z 2,0 % budżetu w siódmym programie ramowym do 0,7 % w programie „Horyzont 2020”. Także całkowita wartość inwestycji podmiotów z niestowarzyszonych krajów partnerskich we współpracę w ramach programu „Horyzont 2020” zmniejszyła się z 60 milionów euro do 29 milionów euro rocznie.

Bardziej ograniczony wkład partnerów międzynarodowych w umowy o udzielenie dotacji w programie „Horyzont 2020” w porównaniu z siódmym programem ramowym można częściowo tłumaczyć współwystąpieniem następujących okoliczności: zmiana zasad finansowania w Brazylii, Rosji, Indiach, Chinach i Meksyku; ostatnie konflikty i zmiany w sferze społeczno-politycznej w krajach sąsiadujących z UE; status Ukrainy jako państwa stowarzyszonego w programie „Horyzont 2020”, którego nie miała w siódmym programie ramowym. Kolejną istotną różnicą w porównaniu z siódmym programem ramowym jest fakt, że pomimo większej liczby tematów poruszanych w ramach współpracy międzynarodowej, udział partnera międzynarodowego jest obowiązkowy w przypadku tylko niewielu z nich. Coraz większy nacisk kładziony w programie na działania jak najbliższe rynku wymaga także zapewnienia odpowiedniej równowagi pomiędzy zaangażowaniem we współpracę międzynarodową a ochroną interesów europejskich przedsiębiorców.

⁵ Dotychczas ogłoszono dziesięć wspólnych zaproszeń do składania wniosków oraz jedenaście konkursów twinningowych.

⁶ W tym wszystkie działania w programie „Horyzont 2020”, z wyłączeniem działań realizowanych w ramach Europejskiej Rady ds. Badań Naukowych, działań „Maria Skłodowska-Curie”, dostępu do finansowania ryzyka, Europejskiego Instytutu Innowacji i Technologii, Wspólnego Centrum Badawczego oraz tematów, do których wykorzystywany jest Instrument przeznaczony dla MŚP.

W odniesieniu do mobilności poszczególnych badaczy należy zauważyć, że 2,6 % wszystkich głównych badaczy Europejskiej Rady ds. Badań Naukowych (ERBN) przybyło do państw członkowskich UE lub państw stowarzyszonych z niestowarzyszonych krajów partnerskich. Wielu naukowców na wczesnym etapie kariery zawodowej uzyskało wsparcie agencji finansujących spoza państw członkowskich UE / państw stowarzyszonych, które umożliwiło im tymczasową pracę w zespołach badawczych prowadzonych przez beneficjentów grantów ERBN. Było to możliwe dzięki wprowadzeniu obecnie obowiązujących porozumień wykonawczych z siedmioma państwami⁷. Dzięki stypendiom indywidualnym przyznawanym w ramach działań „Maria Skłodowska-Curie” (MSCA) niestowarzyszone kraje partnerskie przyjęły 280 naukowców z państw członkowskich UE / stowarzyszonych, a 521 naukowców z tych krajów zdobyło stypendia na pobyt w Europie. Liczba ta stanowi 20 % wszystkich przyznanych stypendiów indywidualnych. Co więcej, podmioty z niestowarzyszonych krajów partnerskich wzięły udział w programie RISE (Współpraca międzynarodowa i międzysektorowa poprzez wymianę kadr w obszarze badań naukowych i innowacji) 459 razy, a w programie ITN (Innowacyjne sieci szkoleniowe) 209 razy, co odpowiada 29 % wszystkich uczestników programu RISE oraz 5 % wszystkich uczestników programu ITN.

Współpraca międzynarodowa to wciąż istotny aspekt działań EWEA, realizowany w ramach różnych form współpracy wielostronnej (np. OECD/NEA, IEA, MAEA, GIF) oraz na podstawie dwustronnych umów o współpracy zawieranych przez EWEA z krajami trzecimi. Nowe podejście do badań nad fuzją jądrową sprzyja ściślejszej integracji państw członkowskich UE / stowarzyszonych, która ma zapewnić powodzenie projektu obejmującego międzynarodowy eksperymentalny reaktor termojądrowy.

4. POPRAWA WARUNKÓW RAMOWYCH, KTÓRE DECYDUJĄ O ZAANGAŻOWANIU WE WSPÓŁPRACĘ MIĘDZYNARODOWĄ

Komisja Europejska w dalszym ciągu proaktywnie podchodzi do usuwania przeszkód utrudniających ogólnościową współpracę badawczo-innowacyjną.

Priorytetem na tym polu jest zachęcanie i wspieranie krajów uprzemysłowionych oraz gospodarek wschodzących w ustanawianiu mechanizmów finansowania udziału w programie „Horyzont 2020” naukowców pochodzących z tych krajów. Mechanizmy takie istnieją już w niektórych krajach, takich jak: Korea Południowa, Meksyk, Chiny, Rosja, Japonia, Australia, Indie, niektóre regiony Brazylii, a także w kanadyjskiej prowincji Quebec. Trwają prace nad poszerzeniem ich praktycznego zakresu.

W niektórych przypadkach w ramach prowadzonego dialogu poruszano takie kwestie jak wzajemny dostęp do programów finansowania badań naukowych i innowacji, wzajemny dostęp do zasobów oraz współpraca w zakresie badań przednormalizacyjnych oraz standaryzacji. W ramach Dialogu na temat współpracy w zakresie innowacji pomiędzy UE a Chinami w czerwcu 2015 r. strony zobowiązały się na przykład zapewnić sobie wzajemny dostęp do programów finansowania działalności badawczo-innowacyjnej w oparciu o zasady uczestnictwa obejmujące równe traktowanie, terminowe przekazywanie uczestnikom jasnych informacji oraz regularną wymianę danych.

Komisja Europejska dokonuje także przeglądu przepisów imigracyjnych w celu skuteczniejszego pozyskiwania talentów dla UE. Zależy jej przede wszystkim na wspieraniu

⁷ Stany Zjednoczone, Korea Południowa, Argentyna, Japonia, Chiny, RPA, Meksyk.

wysoko wykwalifikowanych przedsiębiorców zainteresowanych założeniem działalności w UE.

Podczas globalnych forów wielostronnych dotyczących różnych obszarów tematycznych odniesiono się ponadto do warunków ramowych, takich jak swobodny dostęp do danych badawczych i infrastruktury w danym obszarze. W 2015 r. Belmont Forum, któremu współprzewodniczy obecnie Komisja Europejska, przyjęło na przykład zasadę, według której dane pochodzące z badań na temat globalnych zmian środowiskowych muszą być możliwe do znalezienia, dostępne, zrozumiałe, dobrze zarządzane i należycie przechowywane. Taka polityka otwartości otwiera agencjom finansującym zaangażowanym we współpracę międzynarodową drogę do krzewienia doskonałości i rzetelności w nauce oraz tworzenia innowacji.

Wieloletnie plany działania w ramach współpracy zawierają bardziej szczegółowe informacje na temat warunków ramowych dla każdego kraju/regionu oraz obszarów priorytetowych, które należy udoskonalić w przyszłości.

5. PRZEWODZENIE INICJATYWOM WIELOSTRONNYM ORAZ WSPÓŁPRACA Z ORGANIZACJAMI MIĘDZYNARODOWYMI PRZY ROZWIĄZYWANIU GLOBALNYCH WYZWAŃ SPOŁECZNYCH

Coraz większa skala oraz wzajemne powiązania pomiędzy obecnymi wyzwaniami społecznymi wymagają ściślejszej niż dotąd współpracy interdyscyplinarnej i międzysektorowej, a także wspólnego tworzenia programów służących osiągnięciu celów w zakresie badań naukowych i innowacji.

W badaniach naukowych i innowacjach związanych ze zdrowiem ważnym narzędziem międzynarodowej współpracy są globalne, wielostronne inicjatywy. Organizacja Global Research Collaboration for Infectious Disease Preparedness (Globalna współpraca naukowa na potrzeby gotowości do walki z chorobami zakaźnymi, GloPID-R) łączy agencje finansujące z całego świata w dążeniu do odpowiedniego reagowania na przypadki występowania ognisk chorób zakaźnych mogących potencjalnie prowadzić do pandemii. Po pierwszych doniesieniach o pojawieniu się wirusa Zika w listopadzie 2015 r. GloPID-R zwróciła się do swoich członków z prośbą o wskazanie braków w finansowaniu, poszukiwanie efektu synergii oraz optymalizację inwestycji w badania tak, aby móc zaspokoić potrzeby społeczeństwa w zakresie ochrony zdrowia. Równocześnie Komisja Europejska wystosowała zaproszenia do składania wniosków w celu ustanowienia sieci badawczej w regionie Ameryki Łacińskiej, która ma umożliwiać, koordynować oraz realizować pilne badania naukowe służące walce z wirusem Zika. Zamiarem Komisji było także położenie fundamentu pod stworzenie sieci badawczej szybkiego reagowania w przypadku ewentualnych przyszłych poważnych zagrożeń związanych z chorobami zakaźnymi.

Pierwsze programy prac w ramach inicjatywy „Horyzont 2020” przełożyły się na inwestycje ze strony Komisji Europejskiej w wysokości prawie 250 mln euro. Był to wkład w projekty, które bezpośrednio przyczyniają się do osiągnięcia celów szeregu różnych globalnych programów współpracy w zakresie ochrony zdrowia⁸. Szacuje się, że ogólna wartość inwestycji w te projekty dokonanych w tym samym okresie ze źródeł innych niż Komisja Europejska wyniosła blisko 850 mln euro, co przełożyło się na znaczące w wymiarze

⁸ IRDiRC, IHEC, IHMC, IKMC, ICGC, InTBIR, GACD, GloPID-R, GTBVP.

globalnym rezultaty. UE przeznacza także do 683 mln euro na potrzeby drugiego programu partnerstwa pomiędzy Europą a krajami rozwijającymi się w zakresie badań klinicznych (EDCTP), w ramach którego 14 państw europejskich i 14 państw afrykańskich wspiera oparte na współpracy projekty badawcze, które przyspieszają prace kliniczne nad nowymi i ulepszonymi terapiami HIV/AIDS, gruźlicy, malarii oraz niedostatecznie zbadanych chorób zakaźnych występujących w Afryce Subsaharyjskiej.

Jeżeli chodzi o badania naukowe i innowacje mające na celu walkę ze zmianami klimatycznymi oraz ochronę środowiska, pierwsze programy prac w ramach programu „Horyzont 2020” obejmowały zagadnienia mające przyczynić się do wypełnienia zobowiązań poczynionych w ramach Belmont Forum oraz Grupy ds. Obserwacji Ziemi (Group on Earth Observation – GEO), a także wnieść wkład w prace Międzyrządowego Zespołu ds. Zmian Klimatu (IPCC). Takie międzynarodowe działania wspierane są często ze środków inicjatywy „Horyzont 2020” poprzez system ERA-NET. Całkowity budżet w ramach programu „Horyzont 2020” przeznaczony na projekty o tej tematyce to prawie 200 mln euro, przy czym szacuje się, że całkowita wartość inwestycji wszystkich partnerów wyniesie w tym samym okresie trzykrotnie, a nawet czterokrotnie więcej. Są one nieodzowne do wypracowania skutecznej odpowiedzi na wyzwania związane z globalnymi zmianami klimatycznymi oraz umożliwią zestawienie wyników obserwacji Ziemi z całego świata w różnych obszarach, takich jak odporność na klęski żywiołowe oraz zrównoważony rozwój miejski.

W dziedzinie biogospodarki nacisk kładzie się na współpracę międzynarodową na rzecz zrównoważonego bezpieczeństwa żywnościowego. Obejmuje ona inicjatywy, w które zaangażowane są Chiny, kraje Azji Wschodniej oraz Afryki, a także tzw. „niebieski” wzrost, wpisujący się w realizację założeń Transatlantyckiego Stowarzyszenia Badań Oceanów (Atlantic Ocean Research Alliance) oraz inicjatywy BLUEMED, skupiającej się na badaniach morskich i innowacjach dla basenu Morza Śródziemnego. Przy współudziale globalnych partnerów w dziedzinie badań naukowych i innowacji organizowane jest także Międzynarodowe Forum Biogospodarki (International Bioeconomy Forum). Na potrzeby tych inicjatyw opracowano dotąd liczne programy prac w ramach programu „Horyzont 2020”, których wartość przekracza 180 mln euro. Można już dostrzec pierwsze rezultaty tych inwestycji. Opracowano na przykład nowe mapy elementów dna morskiego istotnych przy wyznaczaniu preferowanych łowisk, obszarów wymagających szczególnej ochrony oraz bezpiecznych szlaków żeglownych na potrzeby transportu morskiego.

Międzynarodowa grupa urzędników wyższego szczebla ds. globalnej infrastruktury badawczej (Group of Senior Officials on Global Research Infrastructures) wskazała dalsze obszary potencjalnej współpracy oraz zapoczątkowała szereg studiów przypadków, których celem jest wskazanie najlepszych praktyk w dziedzinie różnych procesów internacjonalizacji infrastruktury badawczej. Grupa dąży do identyfikacji przestrzeni wspólnych dających podstawę do opracowania międzynarodowych polityk dotyczących dostępu do infrastruktury badawczej, zarządzania danymi oraz potencjału innowacyjnego infrastruktur badawczych.

Wyniki badań naukowych i innowacji na poziomie UE przyczyniły się do opracowania i podjęcia licznych zobowiązań międzynarodowych, takich jak Ramowa konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu, Konwencja o różnorodności biologicznej, program działań na rzecz zrównoważonego rozwoju do roku 2030, ramy z Sendai dotyczące ograniczania ryzyka klęsk żywiołowych, konferencja Habitat III na temat zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich, szereg porozumień środowiskowych oraz liczne rezolucje WHO. Ponad tysiąc publikacji powstałych dzięki wsparciu z siódmego programu ramowego wykorzystano do opracowania piątego sprawozdania oceniającego IPCC. To z kolei

dostarczyło dowodów, które legły u podstaw negocjacji podczas konferencji ONZ w sprawie zmian klimatycznych w Paryżu w 2015 r. Wypełnianiu tych zobowiązań służą systemy i usługi, takie jak Centrum Wiedzy o Zarządzaniu Ryzykiem Związanym z Klęskami i Katastrofami (Knowledge Centre for Disaster Risk Management) oraz usługa zarządzania kryzysowego programu „Copernicus” (Copernicus Emergency Management Service), udostępnione przez Komisję Europejską.

Komisja aktywnie działa na forum różnych organizacji międzynarodowych zajmujących się polityką w zakresie badań naukowych i innowacji, w tym w szczególności różnych organów OECD oraz na szczytach G7/G20. W październiku 2015 r. oraz w maju 2016 r. Komisja uczestniczyła na przykład w spotkaniach ministrów nauki z krajów G7, którzy zgodzili się na zacieśnienie współpracy naukowej w dziedzinach: zdrowia na świecie, przyszłości mórz i oceanów, infrastruktury naukowej, innowacji sprzyjających włączeniu społecznemu, płci społeczno-kulturowej oraz nauki otwartej, a także podjęli współpracę w zakresie czystych źródeł energii w kontekście inicjatywy „Mission Innovation”.

W pracach wielu z tych międzynarodowych grup bierze udział coraz większa liczba uczestników, co ma nieocenione znaczenie dla ich powodzenia. Grupa GloPID-R ma na przykład już 23 członków z 16 krajów, a w pracach Belmont Forum bierze udział 21 agencji finansujących oraz cztery fora międzynarodowe.

6. ZACIEŚNIANIE PARTNERSTWA Z PAŃSTWAMI CZŁONKOWSKIMI

Ważnym elementem strategii jest pogłębianie i wzmacnianie partnerstwa pomiędzy Komisją Europejską a państwami członkowskimi.

Współpraca z państwami członkowskimi realizowana jest na różnych forach. Często zdarza się, że w globalnych inicjatywach wielostronnych bierze udział zarówno Komisja, jak i kilka państw członkowskich indywidualnie. Kolejnym przykładem współpracy jest angażowanie się Unii Europejskiej we wspólne programy i zaproszenia do składania wniosków z dziedziny badań naukowych i innowacji w państwach członkowskich, np. poprzez inicjatywy podejmowane na podstawie art. 185 TFUE. Dobrym przykładem zacieśniania współpracy pomiędzy Unią Europejską a państwami członkowskimi na podstawie art. 185 TFUE jest partnerstwo w dziedzinie badań i innowacji w regionie Morza Śródziemnego (Partnership for R&I in the Mediterranean Area – PRIMA), którego przedmiotem są innowacyjne rozwiązania problemów związanych z dostępem do żywności i wody. Komisja Europejska zachęca także do jeszcze większej internacjonalizacji działań w ramach inicjatyw w zakresie wspólnego planowania, w tym także poprzez działania koordynacyjne i wspierające. Aby wypracować spójną europejską strategię wobec partnerów międzynarodowych, Komisja oraz państwa członkowskie współpracują także przy inicjtywach tematycznych, takich jak choćby strategiczny plan w dziedzinie technologii energetycznych.

Jako organ doradczy, Strategiczne Forum ds. Międzynarodowej Współpracy Naukowo-Technicznej (SFIC) stale odgrywa aktywną rolę platformy wymiany informacji oraz nawiązywania kontaktów z zainteresowanymi podmiotami. Przyczyniło się ono przy tym do zawarcia umów o współpracy naukowo-technicznej oraz rzetelnie i terminowo doradza Radzie oraz Komisji. Posiedzenia Wspólnego Komitetu ds. Współpracy Naukowo-Technicznej oraz dialog polityczny na najwyższym szczeblu z partnerami na poziomie krajowym i regionalnym sprzyjają ustrukturyzowanej koordynacji polityk Komisji i SFIC. SFIC ma także wkład w aktualizację wieloletnich planów działania, a grupy robocze ds. poszczególnych krajów (USA, Chin, Brazylii oraz Rosji) pomagają kształtować spójniejszą

linię współpracy z tymi krajami w zakresie badań naukowych i innowacji. Ponadto nowa grupa robocza SFIC opracowuje przegląd instrumentów oraz najlepszych praktyk współpracy międzynarodowej do wykorzystania przez państwa członkowskie, państwa stowarzyszone oraz Komisję Europejską. Forum przyczyniło się także do nadania priorytetowego znaczenia współpracy międzynarodowej w planie działania dla EPB. Współpraca taka ma polegać na opracowywaniu wspólnego strategicznego podejścia oraz działań w oparciu o priorytety krajowe państw członkowskich⁹.

Wymiar zewnętrzny EPB stanowi paradygmat, na podstawie którego Komisja Europejska stopniowo kształtuje wizję „globalnej przestrzeni badawczej”, której priorytety uzależnione są od konkretnych celów Unii Europejskiej dla poszczególnych regionów lub krajów. „Wspólna przestrzeń badawcza” UE-CELAC¹⁰ została na przykład ogłoszona wspólnym celem podczas szczytu obu regionów w czerwcu 2015 r. Założeniem było w tym przypadku zwiększenie poziomu oraz intensywności współpracy. Inicjatywa ta ma trzy filary strategiczne: zwiększenie mobilności badaczy; ułatwianie dostępu do infrastruktury badawczej; oraz wspólne rozwiązywanie wyzwań, takich jak zmiany klimatyczne, zrównoważona urbanizacja, zdrowie, biogospodarka oraz technologie informacyjne i komunikacyjne.

7. WZMOCNIENIE SYNERGII Z POLITYKAMI ZEWNĘTRZNYMI UNII EUROPEJSKIEJ

Wewnętrzne i zewnętrzne aspekty wyzwań stojących dziś przed UE są wzajemnie połączone, a ich skala i powaga wymagają szybkich decyzji politycznych oraz skoordynowanych reakcji w wymiarze międzynarodowym. Strategiczne znaczenie współpracy międzynarodowej w dziedzinie badań naukowych i innowacji znajduje się często w samym centrum zainteresowania ogólnego dialogu politycznego UE z jej głównymi partnerami międzynarodowymi, co wyraźnie widać we wnioskach formułowanych podczas wielu odbywających się w ostatnim czasie szczytów międzynarodowych.

Ważną częścią strategii jest też dyplomacja naukowa. Ma ona szczególną wartość dodaną na terenach dotkniętych konfliktami lub kryzysem, gdzie współpraca w dziedzinie nauki może pomóc nawiązać nie porozumienia pomiędzy jednostkami i całymi narodami. Komisja Europejska wspiera na przykład projekt „Synchrotron-light for Experimental Science and Applications” (Promieniowanie synchrotronowe do celów badań doświadczalnych i zastosowań – SESAME). W jego przypadku nauka sprzyja kulturze pokoju i współpracy na szeroko rozumianym Bliskim Wschodzie. Unia Europejska uzyskała status obserwatora w projekcie SESAME w 2015 r. i wniosła do niego istotny wkład, w szczególności poprzez dostarczenie nowoczesnego układu elektromagnesów na potrzeby głównego pierścienia akumulacyjnego oraz poprzez wspieranie potencjału szkoleniowego. Kolejnym przykładem są prowadzone na wysokim szczeblu rozmowy dotyczące Wspólnego kompleksowego planu działania z Iranem. Otwierają one pole do szerszej współpracy pomiędzy UE a Iranem, także w dziedzinie badań naukowych i innowacji na takich polach jak: energia ze źródeł odnawialnych, zmiany klimatyczne czy biogospodarka.

Strategia ta jest również wpisana w politykę sąsiedztwa oraz rozszerzania Unii Europejskiej. Przedmiotem współpracy naukowo-innowacyjnej UE z krajami przedakcesyjnymi (Bałkany Zachodnie oraz Turcja) jest zachęcanie ich do przystąpienia do EPB, także poprzez ich stowarzyszenie z programem „Horyzont 2020”. W następstwie niedawnego zawarcia

⁹ ERAC-SFIC 1354/16: „SFIC opinion on the Commission's 'Open to the World' agenda”

¹⁰ Wspólnota Państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów.

porozumień z Ukrainą, Tunezją, Gruzją oraz Armenią liczba państw stowarzyszonych w ramach programu „Horyzont 2020” wzrośnie do szesnastu.

Kolejnym wymiarem dyplomacji naukowej jest wykorzystywanie dowodów oraz porad naukowych w celu przewidywania potrzeb, zapobiegania konfliktom oraz klęskom żywiołowym, a także w celu kształtowania polityk związanych z globalnymi wyzwaniami. Ważny wkład w takie działania wnoszą projekty wspierane przez UE. UE wnosi na przykład większy niż inne organizacje wkład w badania w regionie Arktyki oraz odgrywa kluczową rolę we wszystkich obszarach priorytetowych zintegrowanej polityki UE wobec Arktyki¹¹. Komisja utworzyła mechanizm umożliwiający terminowe i niezależne doradztwo naukowe wysokiej jakości, które przyczynia się do realizacji najlepszej możliwej polityki opartej na dowodach.

Nowe ramy partnerstwa w dziedzinie migracji, mające umożliwić ściślejszą współpracę w krajami spoza UE, są wyrazem wagi, jaką UE przywiązuje do intensyfikacji starań o zaradzenie głównym przyczynom nieuregulowanej migracji. Badania naukowe umożliwiają rozwiązywanie pojawiających się problemów, są wsparciem dla decydentów i pomagają społeczeństwom przystosować się do nowych tendencji w zakresie migracji. Pozwalają one lepiej zrozumieć zasadnicze przyczyny problemów, ocenić skuteczność działań oraz opracować strategie, które przełożą się na pełniejszą integrację. Inicjatywa PRIMA przyczyniłaby się do rozwiązania problemów leżących u podstaw migracji z krajów położonych w południowej części basenu Morza Śródziemnego.

Unia Europejska dąży do pełnego wdrożenia programu działań na rzecz zrównoważonego rozwoju do roku 2030. Obejmuje to finansowanie w ramach programu „Horyzont 2020”, które ma stanowić co najmniej 60 % całego budżetu programu przeznaczanego na zrównoważony rozwój oraz 35 % budżetu przeznaczanego na przeciwdziałanie zmianom klimatycznym. Projekty objęte programami prac na lata 2014–2015, dotyczącymi na przykład innowacji w zakresie zaopatrzenia w wodę, sprzyjają ściślejszej współpracy międzynarodowej z gospodarkami wschodzącymi, a w szczególności z Chinami i Indiami. W krajach tych tworzą one również powiązania z inicjatywami takimi jak platforma wodna Chiny-Europa oraz Inicjatywa „Czysta Ganga”. Wpisują się także w partnerstwo wodne Indie-UE, zainicjowane w 2016 r.

Komisja Europejska wspiera także zrównoważony i sprawiedliwy rozwój, przeznaczając znaczne środki na zmniejszenie przepaści naukowej oraz wzmocnienie potencjału naukowo-technicznego krajów o średnich dochodach. Jest to dla regionalnych i międzynarodowych sieci badawczo-innowacyjnych impulsem do tworzenia synergii pomiędzy głównymi uczestnikami łańcucha wartości innowacji w takich krajach oraz do zwiększania ich instytucjonalnego potencjału w zakresie badań naukowych i innowacji. Warto zauważyć, że Europejski Fundusz Rozwoju współfinansował trzy kolejne programy koncentrujące się na potencjalne badawczym w regionie AKP¹². Łączna wartość tych inwestycji to 70 mln euro. Unia Europejska ponownie zobowiązała się zwiększyć potencjał badawczy krajów AKP, a także z myślą o innowacji poprawić funkcjonowanie systemów doskonalenia umiejętności w tych krajach do 2020 r. Na ten cel przeznaczono orientacyjne 60 mln euro. Równolegle, 17,5 mln euro zarezerwowano na granty badawcze dla Afryki, dzięki którym wspierane są badania naukowe i innowacje dotyczące łańcucha wartości żywności.

¹¹ JOIN(2016)21.

¹² Państwa Afryki, Karaibów i Pacyfiku.

W miarę jak procesy innowacyjne coraz częściej przebiegają w ramach globalnych sieci, także polityki dotyczące handlu i inwestycji coraz ciśniej zazębiają się dziś z politykami w zakresie innowacji i przemysłu. Komisja wciąż dąży do otwierania nowych obszarów konkurencyjności i innowacji poprzez umowy o wolnym handlu.

8. DOSKONALENIE STRATEGII KOMUNIKACYJNEJ

Ważnym elementem powodzenia strategii jest zapewnienie globalnej świadomości mocnych stron UE w dziedzinie nauki i technologii, jej roli w międzynarodowej współpracy badawczo-innowacyjnej oraz otwarcia jej inicjatyw na wkład z zewnątrz.

Komisja kontynuuje kampanię komunikacyjną „Horyzont 2020 - Otwartość na świat”, dbając o rozpoznawalność programu na całym świecie. Poprawiono także widoczność oraz poszerzono informacje zawarte na portalu dla uczestników oraz na stronie internetowej dotyczącej współpracy międzynarodowej, szczególnie poprzez zamieszczenie danych na temat wsparcia dostępnego w poszczególnych krajach dla stron zaangażowanych w program „Horyzont 2020”. Przedstawiono istniejące mechanizmy współfinansowania, obecne priorytety współpracy oraz punkty kontaktowe.

Delegacje UE służą promocji strategii UE w odpowiednich instytucjach rządowych i samorządowych, a także wśród osób zaangażowanych w badania naukowe i innowacje w krajach lub regionach partnerskich. Prezentują one także polityki i programy UE w tym zakresie podczas różnorodnych wydarzeń oraz w mediach. Krajowe punkty kontaktowe na potrzeby programu „Horyzont 2020”, a także inni propagatorzy informacji o UE w państwach stowarzyszonych oraz w innych krajach partnerskich udzielają informacji i porad naukowcom, pomagając im w poszukiwaniu partnerów.

Dzięki szeregowi projektów wspierających tworzenie polityk dwustronnych przy zaangażowaniu krajów i regionów partnerskich kontynuowane są działania związane z budowaniem świadomości oraz szkoleniami, ustanawianiem partnerstw i organizowaniem spotkań sprzyjających prowadzeniu dialogu politycznego oraz analizie i monitorowaniu współpracy. Komisja Europejska uruchamia program, który będzie wykorzystywał sieci stworzone dzięki tym projektom do świadczenia usług na potrzeby dalszego kształtowania polityk, wyznaczania priorytetów oraz wdrażania strategii.

9. WNIOSKI

Cele strategii oraz potrzeba podjęcia spójnego działania mają dziś jeszcze większe znaczenie niż cztery lata temu, kiedy strategia powstała. Choć globalizacja badań naukowych i innowacji nie jest nowym zjawiskiem, przybiera ona coraz większe rozmiary, szczególnie jeżeli chodzi o badania prowadzone na zasadzie współpracy, międzynarodową produkcję technologii, międzynarodową mobilność naukowców oraz wymianę wiedzy. Strategicznym priorytetem UE pozostaje otwarcie na świat, które jest nieodzowne do osiągnięcia doskonałości w zakresie nauki i technologii. Przekłada się także na szybsze wprowadzanie wyników badań na rynek oraz tworzenie nowych możliwości biznesowych dla branż w dużym stopniu uzależnionych od badań i rozwoju. Odgrywa ono ogromną rolę w rozwiązywaniu globalnych wyzwań społecznych oraz może dać UE wiodący głos w ogólnoświatowych debatach i wydarzeniach.

Wskaźniki ilościowe brane pod uwagę przy monitorowaniu wpływu strategii wskazują na wciąż występujące w niej niedoskonałości, jeżeli chodzi o wykorzystanie programu

„Horyzont 2020” jako narzędzia współpracy międzynarodowej (w przypadku istotniejszych tematów programów prac; zwiększania uczestnictwa w umowach o udzielenie dotacji; większych inwestycjach ze strony partnerów międzynarodowych; oraz większej mobilności naukowców) i nie tylko (szczególnie poprzez wielostronne inicjatywy programowe)¹³.

Dialog dotyczący polityk naukowo-technicznych, a także plany działania w zakresie współpracy będą w dalszym ciągu stanowiły podstawę wyznaczania priorytetów w ramach programu „Horyzont 2020”, a wymiar międzynarodowy programów prac będzie odpowiadał politycznemu dążeniu do osiągnięcia takiej samej liczby działań z elementami współpracy międzynarodowej co w siódmym programie ramowym. Dodatkowe działania przełożą się na stworzenie programów prac o odpowiedniej skali i zakresie, obejmujących współpracę międzynarodową oraz wzmacnianie wymiaru międzynarodowego działań innowacyjnych, partnerstw publiczno-prywatnych oraz infrastruktury badawczej o znaczeniu globalnym.

Komisja będzie w sposób proaktywny dążyć do tworzenia odpowiednich warunków ramowych dla współpracy międzynarodowej, kierując się wizją „globalnej przestrzeni badawczej”, która obejmie mechanizmy współfinansowania dla większej liczby krajów i zagadnień, wzajemny dostęp oraz systemy wizowe ułatwiające współpracę na polu badań i innowacji.

Podejmowane będą także dalsze kroki w celu zwiększenia zaangażowania międzynarodowego oraz wzmocnienia roli UE w globalnych organizacjach wielostronnych. Ważne jest zapewnienie większych nakładów na opracowywanie innowacyjnych rozwiązań globalnych wyzwań traktowanych przez UE w sposób priorytetowy.

Pożądana jest także większa synergia z działaniami państw członkowskich, również poprzez ustrukturyzowaną koordynację polityk, otwieranie wspólnych programów dla partnerów międzynarodowych, analizę oraz wzajemne uczenie się. Ważną rolę w pogłębianiu partnerstwa pomiędzy Komisją Europejską a państwami członkowskimi w dalszym ciągu będzie odgrywało SFIC.

Dyplomacja naukowa będzie w szerszym stopniu wykorzystywana jako skuteczne narzędzie polityki zewnętrznej UE, umożliwiające nawiązywanie współpracy w czasach konfliktów, pomagające zapobiegać kryzysom i klęskom, a także lepiej rozumieć złożone problemy oraz opracowywać wspólne strategie dla dobra naszej planety. Będzie ona także wykorzystywana do tworzenia wspólnych standardów na rzecz lepszego dostępu do rynku i handlu. Dyplomacja UE musi wykorzystać wyjątkową, jednoczącą siłę języka nauki.

Na zakończenie warto nadmienić, że w ciągu ostatnich dwóch lat poczyniono znaczne postępy na drodze do osiągnięcia celów strategii. Wciąż jeszcze pozostało jednak wiele do zrobienia, aby można było w pełni wykorzystać potencjał priorytetu unijnej polityki, jakim jest „otwartość na świat”.

¹³ Dla działań opartych na współpracy w programie „Horyzont 2020”: odsetek tematów programów prac nawiązujących do co najmniej jednego kraju lub regionu trzeciego; udział państw trzecich i zapewniany przez nie budżet; odsetek umów o udzielenie dotacji, w które zaangażowany jest co najmniej jeden uczestnik z kraju trzeciego; budżet zainwestowany przez organizacje z krajów trzecich; budżet stanowiący wkład w międzynarodowe działania wielostronne i ich efekt mnożnikowy; a w przypadku ERBN oraz MSCA: odsetek badaczy z krajów trzecich korzystających z grantów.